

АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТЛАРИДА ҲИСОБ СИЁСАТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Абдурахим Нортожиевич ТЎРАЕВ

профессор

иқтисод фанлари доктори

Тошкент халқаро молиявий бошқарув ва

технологиялар унверситети

Тошкент, Ўзбекистон

a.torayev@tift.uz

Мохира Гулмирзаевна ТЎРАЕВА

мустақил изланувчи

Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини

механизациялаш муҳандислари институти

миллий тадқиқот университети

Тошкент, Ўзбекистон

Аннотация

Мақолада акциядорлик жамиятларининг молиявий ҳисоботларини халқаро стандартлар асосида тузишда ҳисоб сиёсатини аниқ тамойиллар, усуллар, умумқабул қилинган шартлар ва қоидалар ҳамда амалий ёндашувлар асосида тўрт босқичли умумий қоидалар, молиявий ҳисоботлар, бухгалтерия ҳисобининг асосий объектлари ҳамда иловалар орқали тузиш тартиби ёритилган.

Таянч сўзлар: акциядорлик жамиятлари, бухгалтерия ҳисобининг халқаро стандартлари, молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари, бухгалтерия ҳисобининг миллий стандартлари, ҳисоб тизими, ҳисоб сиёсати, ишчи счётлар режаси, амортизация, умумий қоидалар, молиявий ҳисоботлар.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ УЧЕТНОЙ ПОЛИТИКИ В АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВАХ

Абдурахим Нортожиевич ТУРАЕВ

профессор

доктор экономических наук

Ташкентский международный университет финансового

управления и технологий

Ташкент, Узбекистан

a.torayev@tift.uz

Мохира Гулмирзаевна ТУРАЕВА

независимый исследователь

Национальный исследовательский

университет «Ташкентский институт инженеров ирригации и

механизации сельского хозяйства»

Ташкент, Узбекистан

Аннотация

В статье описана учетная политика подготовки финансовой отчетности акционерных обществ на основе международных стандартов, основанная на

конкретных принципах, методах, общепринятых условиях и правилах и практических подходах, а также четырехступенчатые общие правила составления финансовой отчетности, основные объекты учета и применения.

Ключевые слова: акционерные общества, международные стандарты бухгалтерского учета, международные стандарты финансовой отчетности, национальные стандарты бухгалтерского учета, система бухгалтерского учета, учетная политика, план рабочих счетов, амортизация, общие правила, финансовая отчетность.

Бугунги кунда Ўзбекистонда иқтисодий ислохотлар жараёнида бухгалтерия (молиявий) ҳисобини ислоҳ қилиш жараёнига катта эътибор қаратилмоқда. Жумладан, 1992 йил 9 декабрда “Аудиторлик фаолияти тўғрисида”ги, 1996 йил 30 августда “Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги қонунлар қабул қилинган эди. 2000 йил 26 майда “Аудиторлик фаолияти тўғрисида”ги, 2016 йилнинг 13 апрелида “Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги қонунларнинг янги таҳрири ва 2021 йил 25 февралдаги “Аудиторлик фаолияти тўғрисида”ги қонуннинг янги таҳрирлари қабул қилинди. Бухгалтерия Ҳисобининг Халқаро Стандартларига (IAS) асосланган ҳолда Бухгалтерия Ҳисобининг Миллий стандартлари (1998-2016 йиллар) ишлаб чиқилди [1;2].

Аммо Ўзбекистонда бухгалтерия ҳисоби соҳасида ислохотлар бошланганидан буён ўтган 20 йилдан ортиқ давр мобайнида жаҳон иқтисодиёти камида иккита молиявий-иқтисодий инқирозни бошдан кечирганлиги натижасида халқаро ҳисоб стандартларида ҳам туб ўзгаришлар рўй берди. Афсуски, мазкур ўзгаришлар ўз вақтида бухгалтерия ҳисобининг миллий стандартларида ўз аксини топмади.

Шу жиҳатдан, акциядорлик жамиятларида бухгалтерия ҳисобини молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари (IAS, IFRS) асосида такомиллаштириш долзарб масала бўлиб ҳисобланади.

8-сон БҲХСга асосан, Ҳисоб сиёсати — бу ташкилот томонидан молиявий ҳисоботни тайёрлашда ва тақдим этишда қўлланадиган муайян тамойиллар, асослар, умумқабул қилинган шартлар, қоидалар ва амалий ёндашувлардир. Бу ерда "сиёсат" сўзидан фойдаланиш ташкилотларга

бухгалтерия ҳисобининг муқобил усулларида бирини танлаш ҳуқуқи берилганлигини англатади.

Ҳисоб сиёсатидаги ўзгариш:

Муайян МҲХСни дастлабки қўлаш

- ушбу МҲХСнинг номи;
- ҳисоб сиёсатидаги ўзгаришнинг характери;
- келгуси даврларга таъсир қилиши мумкин бўлган ўтиш қоидалари.

Ҳисоб сиёсатидаги ихтиёрий ўзгариш

- ҳисоб сиёсатидаги ўзгаришнинг характери;
- янги ҳисоб сиёсатини қўлаш ишончли ва ўринлироқ маълумот беришининг сабаблари;
- жорий давр ва ҳар бир тақдим этилган ўтган давр учун амалий имкони бўлган даражада қуйидагилар бўйича тузатиш суммаси:
 - (i) молиявий ҳисоботнинг таъсирланган ҳар бир моддаси.
 - (ii) агар 33-сон БҲХС “*Бир акцияга тўғри келадиган фойда*” ушбу ташкилотга нисбатан қўллansa, бир акцияга тўғри келадиган фойда – базавий ва суъултирилган кўрсаткичлар.

Амалда халқаро стандартга мувофиқ, ҳисобот тузувчи ҳар бир ташкилотнинг ўз ҳисоб сиёсати мавжуд бўлади. 1-сон БҲХС талабига асосан ташкилот молиявий ҳисоботнинг бир қисми бўлган изоҳларда ўз ҳисоб сиёсатининг муҳим жиҳатларини ёритиб бериши белгиланган.

Муайян операцияга, бошқа ҳодиса ёки ҳолатга нисбатан маълум бир МҲХС қўллansa, бундай объектга нисбатан қўлланадиган ҳисоб сиёсати ёки унинг қоидалари ушбу МҲХСдан фойдаланган ҳолда белгиланиши лозим.

Агар муайян МҲХСда турли ҳисоб сиёсати ўринли бўлиши мумкин бўлган моддаларни тоифаларга ажратиш алоҳида талаб этилмаса ёки рухсат берилмаса, ташкилот ўхшаш операциялар, бошқа ҳодисалар ва ҳолатлар учун ҳисоб сиёсатини танлаши ва изчил қўллаши лозим. Агар муайян МҲХСда моддаларни бундай тоифаларга ажратиш талаб этилса ёки рухсат берилса,

хар бир тоифага нисбатан ҳисоб сиёсати танланиши ва изчил қўлланиши лозим.

Акциядорлик жамиятларининг ҳисоб сиёсати таркиби МҲХС асосида умумий қоидалар, молиявий ҳисоботлар, бухгалтерия ҳисобининг асосий объектлари, иловалардан иборат бўлиши лозим.

Акциядорлик жамиятларида молиявий ҳисоботни халқаро стандартлар асосида тузишда ҳисоб сиёсати бўйича бухгалтерия ҳисобини ташкил қилиш орқали фойдаланилади ҳамда корхона молиявий ҳолатининг барқарорлигини таъминлашда катта ҳисса қўшади.

Акциядорлик жамиятларининг халқаро стандартлар асосида алоҳида шакли мавжуд эмас, шундан келиб чиққан ҳолда унинг намунавий шаклини куйидаги жадвалда келтириб ўтамыз.

1- жадвал

Ҳисоб сиёсатининг таркибий тузилиши

№	Таркиби	Ўз ичига оладиган бандлари
1	Кириш	Ташкилий тузилиши Бошқарув органи
2	Бухгалтерия ҳисобини ташкил этиш	Бухгалтерия хизмати вазифалари Бухгалтерия ҳисобини ташкил этиш Бухгалтерия ҳисобини юритиш Инвентаризация ўтказиш Бошқа алоҳида ҳолатлар
3	Асосий тамойиллар	Фаолиятнинг узлуксизлиги Ҳисоблаш тамойили Муҳимлик ва агрегатлаш Ўзаро ҳисоб-китоб Ҳисоботларни тақдим этиш даврийлиги Ахборотни таққосланувчанлиги Молиявий ҳисоботнинг элементлари Ҳисобот элементларини тан олиш Функционал валюта ва тақдим этиш валютаси Ҳисоб сиёсатини ўзгартириш Ҳисоб баҳоларини ўзгартириш

		Ҳатоларни тузатиш
4	Методик қисм	Молиявий ҳисоботлар таркиби Молиявий ҳолат тўғрисидаги ҳисобот Молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот Пул оқимлари тўғрисидаги ҳисобот Хусусий капиталдаги ўзгаришлар тўғрисидаги ҳисобот Молиявий ҳисоботга изохлар Бухгалтурия мулоҳазаси
5	Асосий қисм	Активлар Хусусий капитал Мажбуриятлар Даромад ва харажатлар Ҳисобнинг алоҳида масалалари Консолидациялашган ҳисобот ва алоҳида молиявий ҳисоботлар Ўзаро боғлиқ томонлар билан операциялар Ҳисобот давридан кейинги ҳодисалар Давлат грантлари ҳисоби Сегментлар бўйича ахборот
6	Молиявий рисклар	Кредит rischi Ликвидлик rischi Бозор rischi Чет эл валютаси rischi
7	Иловалар	Ташкилот структураси Ҳисоб счетлари рўйхати Молиявий ҳисоботлар шакли Амалдаги МҲҲСлар рўйхати

Юқоридагилар асосида акциядорлик жамиятларида ҳисоб сиёсатини халқаро стандартлар асосида тузиш учун асосий намуналардан бири бўлиб ҳисобланади.

Рақамли иқтисодиёт шароитида акциядорлик жамиятлари бухгалтерия ҳисобини ягона услуб ва шакл асосида ёритиш мумкин бўлмаганидек, давлат ҳам ҳар бир корхона учун алоҳида ҳисоб тизимини ёзиб бериши жуда мушкул масала бўлиб ҳисобланади. Чунки бундай тизим ҳар бир хўжалик

субъектининг ишлаб чиқариш ва молиявий фаолиятига мос келмайди. Субъект томонидан танлаб олинадиган ҳисоб тизими ўз олдига қуйган вазифаларни бажариш учун талаб қилинадиган ахборотлар билан таъминланиши керак.

Корхонанинг ҳисоб сиёсати ушбу ташкилотда ҳисоб қандай тузилганлиги ҳақида тўлиқ тасаввурни берадиган тарзда тузилиши керак. Шунинг учун у ўзига қуйидаги маълумотларни киритади: корхона барча операцияларни акс эттириш учун фойдаланадиган счётлар тўғрисидаги; ҳисоб регистрлари ва бошланғич ҳужжатларнинг шакллари тўғрисидаги; активларни тан олиш учун қандай мезонлар қўлланилиши, қандай баҳолаш усулларидан фойдаланилиши, шунингдек амортизацияни ҳисоблаш тўғрисидаги; ҳужжат айланишини ташкил қилиш принциплари тўғрисидаги; инвентаризацияни ўтказиш тўғрисидаги ва ҳоказо. Бухгалтерия ҳисобини ташкил қилиш усуллари танлашда корхона ўз ишининг ўзига хос хусусиятини ҳисобга олиши мумкин. Ҳар бир соҳада ишларнинг мавсумийлиги, ишлаб чиқариладиган маҳсулот ҳажмини ўлчаш хусусиятлари ва бошқаларни ҳисобга олган ҳолда операцияларни акс эттиришга ўз ёндашуви бўлиши мумкин. Бундай ҳолда қонун белгиланган чегараларда муайян танлаш эркинлигига йўл қўяди. Ўзбекистонда намунасини норматив ҳужжатлар ва методик кўрсатмаларда топиш мумкин бўлган ҳисоб сиёсати буйруқ ёки фармойиш билан тасдиқланиши керак. Ҳисоб сиёсати корхонанинг барча бўлинмалари, шу жумладан ўз балансини тузиш ҳуқуқига эга бўлган ҳудудий жиҳатдан алоҳида бўлган бўлинмалари учун ҳам қабул қилиниши лозим.

8-сон БҲХС «Ҳисоб сиёсати, ҳисоб баҳоларидаги ўзгаришлар ва хатолар»га мувофиқ жамиятга ўз ҳисоб сиёсатини ўзгартиришга қуйидаги ҳолларда рухсат берилади:

- муайян МҲХС томонидан талаб этилса; ёки
- ҳисоб сиёсатини ўзгартириш молиявий ҳисоботда операцияларнинг, бошқа ҳодисаларнинг ва ҳолатларнинг жамият молиявий ҳолатига, молиявий

натижаларига ёки пул оқимларига таъсири тўғрисида ишончли ва янада ўринли маълумотлар акс эттирилишига олиб келса.

Молиявий ҳисоботдан фойдаланувчилар жамиятнинг молиявий ҳисоботини вақт ўтиши билан унинг молиявий ҳолати, молиявий натижалари ва пул оқимларидаги тенденцияларни аниқлаш учун қиёслаш имкониятига эга бўлишлари лозим. Шунинг учун, ҳисоб сиёсатига ўзгартириш киритиш юқорида кўрсатилган ҳолатлар натижаси бўлмаса, ҳисоб сиёсати даврлараро изчил тарзда қўлланиши лозим.

8-сон «Ҳисоб сиёсати, ҳисоб баҳоларидаги ўзгаришлар ва хатолар» БҲХСда ретроспектив қўллаш ва ретроспектив қайта ҳисоблаш каби икки ўхшаш тушунча мавжуд. Уларни фарқлаш муҳим аҳамият касб этади. Муайян МҲХСни муддатидан олдин қўлланиши ҳисоб сиёсатидаги ихтиёрий ўзгариш бўлиб ҳисобланмайди.

«Акциядорлик жамияти муайян МҲХСни дастлабки қўллаш натижасида юзага келадиган ҳисоб сиёсатидаги ўзгаришни ушбу МҲХСда белгиланган махсус ўтиш қоидаларига мувофиқ ҳисобга олиши лозим бўлади. Агар жамият ҳисоб сиёсатини ихтиёрий равишда ўзгартирса, ёки ҳисоб сиёсатидаги ўзгаришга нисбатан қўлланадиган махсус ўтиш қоидаларини ўз ичига олмаган муайян МҲХСни дастлабки қўллашда ҳисоб сиёсатини ўзгартирса, ушбу жамият бундай ўзгаришларни ретроспектив тарзда қўллаши лозим. Юқоридаги икки ҳолатда ҳам ушбу ўзгаришни акс эттириш амалий имконсиз бўлган ҳолатлар инобатга олинishi лозим.

Ҳисоботдаги кўп моддалар аниқ баҳолана олмайди, балки фақат ҳисоб баҳоси орқали баҳоланиши мумкин. Ҳисоб баҳолари энг сўнгги ва ишончли маълумотга асосланган мулоҳазаларни ўз ичига олади. Масалан, қуйидагиларга нисбатан ҳисоб баҳолари талаб этилиши мумкин:

- умидсиз қарзлар;
- захираларнинг жисмоний эскириши;
- молиявий активлар ёки молиявий мажбуриятларнинг ҳаққоний қиймати;

- эскириш ҳисобланадиган активларнинг фойдали хизмат муддати;
- кафолат мажбурияти.

Акциядорлик жамиятларининг ҳисоб сиёсати таркиби МҲХС асосида умумий қоидалар, молиявий ҳисоботлар, бухгалтерия ҳисобининг асосий объектлари, иловалардан иборат бўлиши лозим.

Ҳисоб сиёсати Ўзбекистон Республикаси миллий қонунчилиги ва миллий стандартлари талаблари бўйича корхона фаолияти бухгалтерия ҳисобини юритиш ва молиявий ҳисобот тайёрлаш учун қабул қилинган аниқ принциплари, асослар ва қонунлар, қоида ва тажрибаларни ўзида акс эттиради. Ҳисоб сиёсатини шакллантириш – бу хўжалик фаолиятининг аниқ ҳолатида бухгалтерия ҳисобини ташкил қилиш ва юритиш тартиби бўйича барча маълум усуллари танлаш ҳисобланади. Бошқача айтганда, ҳисоб сиёсати – бу дастлабки кузатувни амалга оширишда қийматли ўлчовлар, жамият умумхўжалик фаолияти фактлари йиғиндиси ва жорий гуруҳлаштириш ёки бухгалтерия ҳисоби методларини амалга ошириш кетма-кетлиги.

Ҳисоб сиёсатида амалга ошириладиган методлар турли жамият бухгалтериясида айнан шундан фарқли бўлади. Ўхшаш бўлиши мумкин бўлган аниқ танланган баҳолаш усули, калькуляция, счетлар таркиби ва бошқалар – буларнинг барчаси ҳисоб сиёсатининг шаклланишида жамиятнинг эркинлик даражасини ташкил этади. Қайд қилиш жоизки, ҳисоб сиёсатининг белгилари кўпчилик расмийлик жихатидан тузиладиган жамиятларда тўғри баҳоланмайди ва қабул қилинган элементлари ёки бошқа элементлари ўрганилмайди.

Ташкилотлар ҳисоб сиёсатлари ўртасида махсулот таннари, фойда, фойда солиғи, қўшилган қиймат солиғи ва жамиятнинг бошқа молиявий ҳолати кўрсаткичларига катта таъсир кўрсатадиган фарқлар мавжуд. Шундай экан, ҳисоб сиёсати солиқни режалаштиришда ва қимматли сиёсатда ҳамда жамият фаолиятининг асосий кўрсаткичларини шакллантиришда муҳим восита ҳисобланади. Ҳисоб сиёсати билан танишмасдан жамиятнинг

фаолятини турли даврлардаги таҳлилини солиштириш, айниқса турли соҳадаги жамиятлар ўртасида, мумкин эмас.

Бухгалтерия ҳисоби тизимида умумий принциплар ва қоидалар меъёрий-ҳуқуқий асослар билан белгилаб берилган. Ҳисоб сиёсатида буларни амалга оширишда қуйидагиларни кўриб чиқиши мақсадга мувофиқ:

1) ҳисоблаш принципи. Унга мувофиқ жараёнлар ва бошқа ҳодисалар натижаси қачонки ҳисоб ёзувларида вужудга келганда ва акс эттирилганда тан олинади (келиб тушиши ёки пул маблағлари ёки эквивалентларида тўланишидан қатъи назар), шунингдек молиявий ҳисоботларда ҳам шу даврда кўрсатилади;

2) узлуксиз фаолият. Ҳисоб сиёсати доимо жамият томонидан узлуксиз ва келажақда давом этади деган мақсадда тузилади. Бундан келиб чиқиб, фаолият доирасининг қисқартирилиши ёки тугатувчи ният йўқ деб ҳисобланади.

Қабул қилинган ҳисоб сиёсатига нисбатан асосий вазифа ва топшириқ – жамият фаолятини максимал бир хиллигини акс эттириш, бу фаолиятни самарали бошқариш учун ҳолис ва ишончли маълумотни тўлиқ шакллантиришдир. У ҳисоб жараёнининг ҳамма томонини – методик, техник ва ташкилий жиҳатларини ўз ичига олиши керак.

Унинг методик жиҳати – бу жамиятда мулк ва мажбуриятларни айнан қайси усулда баҳолаш, амортизацияни ҳисоблаш ва махсулотни ҳисобдан чиқариш ва бошқалар ҳисобга олиниши; техник жиҳати эса ҳисоб регистрларида, синтетик счетлар схемасида булар қандай амалга оширилиши кўзда тутилса; ташкилий жиҳатида бухгалтерия хизмати нуқтаи назаридан бу усулларнинг ташкил этилиши, унинг жамият бошқарув структурасидаги ўрни кўриб чиқилади.

Жамият раҳбарияти ҳисоб сиёсатини шундай қабул қилиши керакки, молиявий ҳисоботнинг тузилиш жиҳатлари бухгалтерия ҳисобининг ҳар бир халқаро стандартларига (№8-сонли БҲҲС) тўлиқ жавоб бериши керак. Агар БҲҲС да иккита ёки бир нечта вариантлар кўзда тутилган бўлса, ҳисоб

сиёсати вариантларидан мақсадга мувофиқ жамият томонидан мантикий равишда улардан биттасини танлаши керак ва бу вариантда стандарт ёки интерпретация ҳисоб объектлари (жараён, ҳодиса, салдо, сумма ва бошқа)ни аниқ гуруҳлар бўйича таснифлаш талаб қилиши ёки руҳсат бериши бундан мустасно ҳисобланади.

Агар БҲХСда ҳисобнинг қайсидир объекти аниқ белгиланган гуруҳлаштириш бўйича таснифлашни талаб қилса ёки йўл қўйса, вариантлардан муносиб бўлганини танлаш талаб қилинади.

Агар БҲХСда қайсидир жараён бўйича аниқ акс эттириш тартиби йўқ бўлса, жамият раҳбарияти молиявий ҳисобот фойдаланувчилари учун фойдалироқ бўлган маълумотни шакллантириш учун ҳисоб сиёсатида ўз мулоҳазасини юритиб, қарор қабул қилиши мумкин. Бунда қарор қабул қилишда қуйидагиларга эътибор қаратиши керак:

- 1) БҲХСларда ўхшашлик ёки айнан шу савол (масала)га нисбатан тавсияси ва талабларига;
- 2) активлар, мажбуриятлар, даромад ва харажатларни БҲХС концепциясига мувофиқ тан олиш ва ўлчаш (баҳолаш)нинг аниқ мезонлари;
- 3) ҳисоб стандартининг амалиётга оид ўрнатилиши ва қабул қилиниши бўйича ва юқоридагиларга қандай даражада мувофиқлиги тўғрисида бошқа органга ариза бериш.

Ҳар бир даврда айнан шу ҳисоб сиёсати қабул қилинади ва молиявий ҳисобот фойдаланувчилари эса жамият молиявий ҳисоботларини бир қанча даврлар ўртасидаги молиявий ҳолатини ўзгариш тенденцияларини, фаолият натижаларини ва пул оқимлари ҳаракатини қиёслаш ва таққослаши мумкин бўлади.

Олдинги даврда тақдим этилган қиёсланадиган маълумотлардан, агар янги ҳисоб сиёсати қабул қилиниб фойдаланилса, олдинги даврда қилинган хатолар бўлмаган деб қаралади.

Ҳисоб сиёсатини шакллантиришда жамият раҳбарияти томонидан бухгалтер, молиячи, техник мутахассис, ҳуқуқшунос (юрист) ва ўз

фаолиятдан келиб чиққан ҳолда бошқа мутахассислардан иборат комиссия ташкил этиши лозим. Комиссия активлар, мажбуриятлар, хусусий капитал, тушум ва харажатлар муносабатларидан келиб чиқиб ҳисоб сиёсатини шакллантиради:

- хусусан, бухгалтерия ҳисобини юритиш ва молиявий ҳисоботни тайёрлаш учун қабул қилинган усуллар таҳлили ва баҳолаш фактлари; ҳисоб сиёсатининг тузилиш асоси;
- шакллантирилган ҳисоб сиёсатини ички меъёрий ҳужжатлар шаклига келтириш;
- жамият раҳбарияти томонидан алоҳида буйруқ ёки қарар тартибидан расмийлаштириладиган қўлланма, қоида ёки низом, йиғилиш натижалари, ҳужжатлар алмашинуви схемаси сифатида ишлаб чиқиши керак.

Юқоридаги талаблардан келиб чиққан ҳолда Жамият томонидан ҳисоб сиёсатида ёки молиявий ҳисоботни чоп этишда қуйидагиларни очиқ бериши керак:

- 1) юридик манзили ва жамият ҳуқуқий шаклини, унинг ҳуқуқий рўйхатдан ўтганлиги ва давлатдаги манзили (ёки агар манзили рўйхатдан ўтган жойидан фарқ қилса, асосий иш-фаолият юритиш жойи);
- 2) жамиятнинг асосий фаолият доираси ва характеристикаси ҳақида тавсифномаси;
- 3) бош жамият номи, қарам ва шўба корхоналари тўғрисида;
- 4) давр охирига ишчи-ҳодимлар штат жадвал бўйича сони ёки йил бўйича ўртача сони.

Ҳисоб сиёсатини шакллантириш жараёни қуйидаги босқичларни ўз ичига олади:

- ҳисоб сиёсати муносабатларини ишлаб чиқишда бухгалтерия ҳисоби объектларини аниқлаш;
- бухгалтерия ҳисобини юритишда ишлаб чиқаришга таъсир этувчи омилларни баҳолаш ва таҳлилини аниқлаш;

ҳисоб сиёсатининг дастлабки тузилиш ўрнини асослаш ва танлаш;
жамият бухгалтерия ҳисобини юритишда қабул қилиниши керак бўлган усуллар учун юзага келиши мумкин бўлган фойдали томонларини ҳар бир объект ва йўллари аниқлаб, кўрсатиб бериш;
бухгалтерия ҳисобини юритишда жамият учун фойдали бўлган усулларни танлаб олиш;
танланган ҳисоб сиёсатини расмийлаштириш.

Ҳисоб сиёсатига агар қонунчилик ёки юқори органлар талаби, бухгалтерия ҳисоби стандартларида ўзгаришлар ёки молиявий ҳолат ва молиявий ҳисоботга муҳим таъсир кўрсатадиган ҳолларда ўзгартириш киритилиши мумкин.

Ихтиёрий равишда ҳисоб сиёсатига ўзгариш киритилса, ретроспектив йўл қўлланилиб, бунда янги қабул қилинган ҳисоб сиёсатидаги жараён ва ходисалар худди олдин қўлланилганидек қабул қилинади. Тўлиқ ҳолда ҳисоб сиёсати шундай ҳолат юзага келган вазиятда қабул қилинади.

Жамият томонидан ҳисоб сиёсатига ўзгартириш киритилиши қуйидаги кетма-кетликда амалга оширилади:

1. Ҳисоб сиёсатига ўзгартириш киритилиши ретроспектив йўл билан қабул қилиниши керак, киритилган ўзгариш олдинги даврга нисбатан асосли ёки аниқ ўзгариш сезилмаслиги бундан мустасно.

2. Ҳар қандай киритилган ўзгариш агар давр бошига тақсимланмаган фойда салдоси ўзгариши кўрсатилса, молиявий ҳисобот тақдим этилишида қилинган ўзгариш кўрсатилиши керак.

3. Агар бу ўзгариш ҳақиқий амалга ошадиган бўлса, янги ҳисоб сиёсати мақсадида қиёсий маълумотлар қайта ҳисоб-китоб қилиниши зарур.

4. Агар ҳисоб сиёсатига киритилган ўзгариш шу ҳисобот даври ёки ҳар қандай олдинги ҳисобот даврига ёки келгуси ҳисобот даврига нисбатан жиддий равишда таъсирга эга бўлса, жамият томонидан шу давр ёки олдинги ҳисобот даври ёки қайси даврга тегишли бўлса, ўзгариш киритилган сумма таққослаш маълумотларида ўзгариш киритилиши сабаблари очиб берилиши

керак ёки буни очиб беришнинг амалий имкони йўқлиги очиб берилиши зарур.

Ҳисоб сиёсатига киритилган ўзгариш ёки қўшимчаларни Жамият бухгалтерлари, молиявий бошқарувчилари, бўлинма техниклари, юрист ва бошқа мутахассислардан иборат жавобгар комиссия томонидан ва ички меёрий ҳужжат (буйруқ, фармойиш) билан қайта тасдиқланиши керак.

Ҳар қандай жамиятда ҳисоб сиёсати унинг талаблари ва принциплари асосида ишлаб чиқилиши керак. Улардаги йўл қўйилган камчиликлар жамият мол-мулки ёки молиявий ҳолати, фаолият натижаларини нотўғри талқин қилинишига олиб келиши мумкин ва маълум асосларга кўра бухгалтерия ҳисоби нотўғри юритилган деб қабул қилинади.

Бизнинг фикримизча, бу ахборотларни олиш учун раҳбар ва жамият эгалари қуйидагилар билан таъминланмоғи лозим: ҳисоб ва ҳисоботнинг ички тизими ишлаб чиқилиши; хўжалик муомалалари устидан назорат ўрнатиши тўлиқ ва ишончли ҳисобга эга бўлиши, ҳисоб ҳужжатларининг сақланиши; якуний молиявий ҳисоботни тайёрлаш. Шу нуқтаи назардан бухгалтерия ҳисобини тартибга солувчи меёрий ҳужжатларда қўшма корхоналарнинг мустақил равишда бухгалтерия ҳисобини юритиши қоидалари ва тамойилларини ишлаб чиқишга имкон берилмоқда.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида: Ўзбекистон Республикасининг 2016 йил 13 апрель ЎРҚ-404-сон Қонуни (янги таҳрири). – Тошкент, 2016.
2. Акциядорлик жамиятларида замонавий корпоратив бошқарув услубларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 24 апрел ПФ-4720-сон Фармони. Lex.uz
3. БҲХС 8 “Ҳисоб сиёсатлари, ҳисоблаб чиқилган баҳолардаги ўзгаришлар ва хатолар”. 2012 йил 1 январь.

4. Эргашева Ш.И., Илхомов Ш.И., Козимжонов А., Маннопова Р.А. Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари: дарслик. – Тошкент: Иқтисодиёт, 2023. – 336 б.

5. Норбеков Д.Э., Тўраев А.Н., Рахмонов Ш.Ш. Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари: Ўқув қўлланма. – Тошкент: Иқтисод-молия, 2019. – 332 б.

6. Эшонқулов А.А. Молиявий ҳисобот (Финансиал репортинг): ўқув қўлланма. – Тошкент: ТИБ НАШР, 2025. – 485 б.

7. Эргашева Ш., Ибрагимов А., Ризаев Н. Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари: ўқув қўлланма. – Тошкент: Иқтисодиёт, 2019. – 321 б.

8. Ташназаров С.Н. Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари: Олий ўқув юртлари магистратура мутахассисликлари учун дарслик. – Тошкент: Иқтисод-молия, 2020. – 555 б.